

مجموعه مباحث اخلاقی

راه قرب به خدا دوستی اولیای خدا

استاد معظم

حضرت آیت الله یثربی کاشانی «دامت برکاته»

۶ آذر ماه ۱۳۸۷
۲۷ ذی القعدة ۱۴۲۹

تکثیر این جزوه

با رعایت محتوا، حفظ امانت در نقل و ذکر مأخذ مجاز است

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين وصلّى الله على سيّدنا محمّد وآله الطاهرين ولعنة الله على أعدائهم أجمعين .

«أَسْأَلُكَ حُبَّكَ وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ وَحُبَّ كُلِّ عَمَلٍ يُؤْصِلُنِي إِلَى قُرْبِكَ وَأَنْ تَجْعَلَكَ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ سِوَاكَ وَأَنْ تَجْعَلَ حُبِّي إِيَّاكَ قَائِداً إِلَى رِضْوَانِكَ وَشَوْقِي إِلَيْكَ ذَائِداً عَنْ عِصْيَانِكَ وَآمِنُنَّ بِالنَّظَرِ إِلَيْكَ عَلَيَّ وَأَنْظُرُ بِعَيْنِ الْوُدِّ وَالْعَطْفِ إِلَيْكَ وَلَا تُصْرِفْ عَنِّي وَجْهَكَ وَاجْعَلْنِي مِنْ أَهْلِ الْأَسْعَادِ وَالْحِظْوَةِ عِنْدَكَ يَا مُجِيبُ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ»^(۱).

پروندگان! از تو درخواست می‌کنم دوستی تو را و دوستی دوستدارانت را و دوست داشتن هرکاری که مرا به مقام قرب تو رساند و درخواست دارم که خود را از هرچه غیر دوست بر من محبوب تر گردانی و محبتم را منجر به مقام خوشنودی خود، سازی و شوقم را به خودت بیش از عصیان قرار دهی و بر من به یک نظر کردن بر جمالت منت گذار و بر من به چشم لطف و محبت بنگر و هیچ وقت روی از من مگردان و مرا از اهل سعادت و سالکان طریق محبت نزد خود گردان، ای اجابت کننده ای مهربان ترین مهربانان .

۱- مناجات خمسة عشر، مناجات المحبين .

دوستی انسان‌ها نسبت به همدیگر

در این فراز از نیایش امام زین العابدین علیه السلام، دوستی و محبت خدا و دوستی دوستان خدا و دوستی هر عملی که انسان را به خدا نزدیکتر سازد را از ذات اقدس پرودگار درخواست و مسألت می‌نمایند.

محبت و دوست داشتن، امری غریزی است. گاهی بدون اینکه بدانیم چرا و به چه علت، محبت فردی در دلمان می‌نشیند. گاهی به خاطر وجود برخی از صفات نیکو، فردی را دوست می‌داریم، به خاطر فضائل اخلاقی، کمالات روحی و یا زیبایی و جمالی که فرد از آن بهره‌مند می‌باشد، او را دوست می‌داریم. نقطه برابر میل و رغبت، تنفر و دوری جستن از رذائل اخلاقی و مناظر زشت و کریه است.

طبیعت انسانها به گونه‌ای است که به کسانی که دارای اوصاف موافق و سازگار با طبعشان باشند، گرایش و کشش دارند و از کسانی که دارای چنین طبیعی نباشند دوری می‌جویند و بین آنان هیچ‌گاه صمیمیت و مودت ایجاد نمی‌شود. امام باقر علیه السلام می‌فرماید:

«ألا وإن الأرواح جنود مجنّدة فما تعارف منها ائتلفت وما تناكر منها اختلفت»^(۱).

آگاه باشید که ارواح آدمیان در عالم ذر همانند یک لشکر بودند، ارواحی که در آن عالم با هم آشنا شدند. در این عالم نیز میانشان الفت و انس خواهد بود و

۱- امالی شیخ صدوق رحمته الله، صفحه ۲۰۹.

ارواحی که در آن عالم همدیگر را نشناختند در این عالم نیز میانشان اختلاف و دوری است.

این نوع دوستی که باطبع فرد سازگاری دارد را نمی‌توان دوستی خدا و یا دوستی برای خدا نامید.

دیدن مناظر و چهره‌های زیبا برای آدمیان، بسیار لذت بخش است، اگر آلوده به اغراض و امیال شهوانی نباشد حرام نمی‌باشد، اما دوستی و میل به افراد و اشیای زیبا و جمیل را نمی‌توان دوستی برای خدا دانست.

گاهی شخصی ناتوان چه در زمینه مادی و یا معنوی، فرد توانایی را دوست می‌دارد، در این صورت نیز دوست داشتن برای خدا نیست. در حقیقت متعلق محبت در این مورد قدرت و توانایی شخص است. به عنوان نمونه، دانش آموز و یا طلبه‌ای، استاد خود را دوست می‌دارد، زیرا با کمک استاد خود می‌تواند علم بیاموزد و به کمالی دست یابد، در این مورد متعلق محبت علم و دانش استاد است و خود استاد به عنوان اینکه یک انسان است موضوعیتی ندارد. و یا فردی مستمند، ثروتمندی را دوست می‌دارد، در این صورت نیز مستمند در حقیقت، ثروت محبوب را دوست می‌دارد نه خود ثروتمند را.

هر محبت و مودّتی را نمی‌توان برای آدمیان کمال آفرین دانست. محبتی کمال آفرین و تعالی بخش است که برای خدا باشد. محبت و دوستی برای خدا آلوده به اغراض نفسانی و دنیوی نمی‌باشد و هیچ غرض و چشم‌داشتی در این دوستی نهفته نیست.

تولّی یا دوستی برای خدا

گاهی انسان، فردی را فقط به خاطر خدا دوست می‌دارد و هیچ شائبه دیگری در دوستی او وجود ندارد، به عنوان نمونه دوست داشتن انسانی که در محبت الهی ذوب شده باشد، و تمام افعال و اعمال او الهی و برای خدا باشد، دوستی و محبت لله می‌باشد. همچنان که خداوند سبحان را دوست می‌داریم، افرادی که متعلق به خداوند باشند و مظهر اسمای حسناى الهی باشند را نیز دوست می‌داریم. عاشق همچنان که معشوق خود را دوست می‌دارد، به لوازم و وسایل معشوق خود نیز عشق می‌ورزد، گاهی خانه و محل عبور معشوق خود را می‌بوسد، چرا که علامت و نشانه‌ای از معشوق را در خود دارد. دوست داشتن دوستان خداوند سبحان نیز به همین معنا می‌باشد. محبتی بدون غرض و منفعتی مادی و تنها به این دلیل که آنان در معشوق حقیقی که ذات اقدس پروردگار باشد، ذوب شده‌اند و از خود هیچ اراده و استقلالی ندارند. دوست داشتن و عشق ورزیدن به دوستان خداوند (تولّی)، همچنین دشمن داشتن و دوری جستن از دشمنان خداوند (تبری)، در ادبیات دینی و معارف اسلامی اهمیت به سزایی دارد.

امام هادی علیه السلام در مورد اهمیت تولّی و تبرّی می‌فرماید:

«أوحى الله إلى بعض الأنبياء: أمّا زهدك في الدنيا فتعجلك للراحة وأما انقطاعك اليّ فيعززك بي ولكن هل عاديت لي عدواً وواليت لي ولياً»^(۱).

۱- بحار الأنوار، جلد ۶۶ صفحه ۲۳۸ و تحف العقول، صفحه ۴۵۵.

خداوند به برخی از انبیاء وحی کرد: اما زهد شما از دنیا به خاطر شتاب برای رسیدن به راحتی و آسایش است و اما بریدن از مردم به سوی من برای شما عزت آور است از طرف من، اما مهم این است که آیا به خاطر من با دشمن من دشمنی و با دوست من دوستی نمودید؟

امام هادی علیه السلام در روایت فوق بیان می‌کنند که، زهد و اجتناب از دنیا و عزلت و گوشه‌گیری از همه و تنها با خداوند متعال انس گرفتن ارزش چندانی ندارد. آن چه مهم است، دشمنی کردن با دشمنان خدا و دوستی با دوستان خداوند است.

عده‌ای از حواریون از حضرت عیسی بن مریم علیه السلام پرسیدند: چگونه خداوند را دوست بداریم؟ حضرت عیسی علیه السلام در پاسخ فرمود:

«ببغض أهل المعاصي والتمسوا رضي الله بسخطهم»^(۱).

با بغض و کینه نسبت به گنهکاران خداوند را دوست بدارید و با کینه و خشم نسبت به آنان رضایت خداوند را جلب کنید.

در شب معراج خداوند سبحان به رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

«يا محمد صلی الله علیه و آله و سلم وجبت محبتی للمتحابین فی ووجبت محبتی للمتعاطفین فی ووجبت محبتی للمتواصلین فی ووجبت محبتی للمتوکلین علی»^(۲).

ای محمد صلی الله علیه و آله و سلم واجب است محبت من برای کسانی که به خاطر من همدیگر را دوست می‌دارند و واجب است محبت من برای کسانی که به خاطر من با

۱- بحار الأنوار، جلد ۷۴ صفحه ۱۴۷ و تحف العقول، صفحه ۴۴.

۲- بحار الأنوار، جلد ۷۴ صفحه ۲۱.

یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند و واجب است محبت من بر کسانی که به من توکل می‌کنند.

نکته مهم روایت فوق این است که وجوبی که ذات اقدس پرودگار بر خود لازم کرده است، وجوب و لزوم تشریحی نیست، بلکه وجوب تکوینی می‌باشد؛ به این معنا که منش و سنت الهی بر این مدار است که چهار گروه فوق را دوست داشته باشد.

غریزه حبّ نفس در تمام موجودات زنده وجود دارد، حتی برخی از نباتات به طور بسیار ضعیف از این غریزه برخوردار هستند. همانند گل قهر^(۱) که با اندک تحرّکی که در اطراف او ایجاد شود، واکنش نشان می‌دهد و خود را جمع می‌کنند. اما تفاوت جوهری انسان با دیگر موجودات زنده در دگر دوستی می‌باشد. دگر دوستی و هم نوع دوستی، از تعالیم ادیان آسمانی می‌باشد و بر آن تأکید فراوانی شده است.

رسول الله ﷺ در این زمینه می‌فرمایند:

«لَا تَزَالُ أُمَّتِي بِخَيْرٍ مَا تَحَابَّوْا»^(۲).

امت من تا به هنگامی که همدیگر را دوست داشته باشند در خیر و سعادت به سر می‌برند.

حال اگر این دوستی‌ها در پرتو دوستی خداوند باشد، شکل و جلوه دینی و الهی به خود می‌گیرد و منشأ خیرات و برکات خواهد بود. همچنان که اشاره

۱- گل قهر با نام علمی (pudicamimosa) در صورت تماس دست انسان یا هر عامل محرک دیگر به سرعت برگچه‌های خود را جمع می‌کند و تا نیم ساعت بعد هم از این حالت دفاعی خارج نمی‌شود.

۲- عیون أخبار الرضا علیه السلام، جلد ۱ صفحه ۳۲.

نمودیم، در تعالیم اسلامی به این نوع از دوستی‌ها تَوَلَّى می‌گویند. تَوَلَّى و دوست داشتن اولیای الهی موجب می‌گردد که الطاف خاص و ویژه الهی مشمول حال محبّین گردد، و علاوه بر رحمت رحمانیّه از رحمت رحیمیّه نیز برخوردار گردند.

خداوند سبحان در رابطه با دوستی‌ها و محبّت‌های مادی و غیر الهی، هشدار می‌دهد و می‌فرماید:

﴿قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ
اقتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِينُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ
وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الْفَاسِقِينَ﴾ (۱)

بگو اگر پدرانتان و پسرانتان و برادرانتان و همسرانتان و خاندانتان و اموالی که به دست آورده‌اید و تجارتي که از کسادش می‌ترسید و خانه‌هایی که خوش دارید، در نزد شما از خداوند و پیامرش و جهاد در راهش عزیزتر است، منتظر باشید تا خداوند فرمانش را به میان آورد؛ و خداوند نافرمانان را هدایت نمی‌کند.

تَبَرَّى، یا دشمنی برای فدا

دوری جستن و دشمنی با دشمنان خداوند که در ادبیات دینی از آن به تَبَرَّى نام برده می‌شود، مورد تأکید فراوان قرار گرفته است.

امیرالمؤمنین عَلَيْهِ السَّلَام می‌فرماید:

۱- سوره توبه، آیه ۲۴.

«أمرنا رسول الله ﷺ أن نلقي أهل المعاصي بوجوه مكفّهرة»^(۱).

رسول الله ﷺ [به ما دستور دادند که با چهره‌های عبوس باگناهکاران روبرو شویم.

اولین و ساده‌ترین برخورد انسان با کسی که به او بی احترامی نماید، قطع رابطه می‌باشد، به محض اینکه فردی در برابر دیگران به ما جسارت نماید با او قطع رابطه می‌کنیم. حال پرسش این است که آیا نباید با کسانی که حدود خداوند را تجاوز می‌کنند و با ارتکاب محرمات در برابر ذات اقدس الهی جسارت می‌کنند، قطع رابطه نمود؟ اما نباید این نکته را از یاد برد که قطع رابطه باید برای خداوند باشد، چرا که دستورات فراوان دینی داریم، که به ما سفارش می‌کند، که با دیگران قطع رابطه نکنیم، یعنی نباید به خاطر امور مادی و بی ارزش با یک دیگر قهر کنیم.

رسول الله ﷺ می‌فرماید:

«صل من قطعك وأغف عمن ظلمك واعط من حرمك وأحسن إلى من أساء إليك».

با کسی که با تو قطع رابطه کرده است، ارتباط برقرار کن و کسی را که به تو ستم کرده است، ببخش، و عطا کن به کسی که تو را محروم کرده است و نیکی کن به کسی که به تو بدی کرده است.

لازم به یادآوری است که تولّی و تبرّی مانند نماز، روزه و دیگر احکام، جعل شرعی نشده است، بلکه یک حقیقت تکوینی می‌باشد. اگر محبّت الهی را

۱- کافی جلد، ۵ صفحه ۵۹.

همانند درختی تنومند فرض نماییم، محبت اولیای الهی، شاخ و برگ این درخت تنومند می‌باشند. زنده ماندن و رشد این درخت، وابسته به شاخ و برگ این درخت است. هرچه شاخ و برگ بیشتر باشد، رشد و بقای درخت، اجتناب ناپذیرتر خواهد بود. اما شاخ و برگ اضافی، حکم دشمنان خداوند را دارند، که در صورت هرس نکردن و از بین نبردن آنها به درخت آسیب و آفت می‌رسد.

بنابراین برای اینکه محبت الهی را در دل‌هایمان تقویت نماییم و ریشه آن را در قلب‌هایمان استوارتر سازیم باید دوستی دوستان خداوند و دشمنی با دشمنان خداوند را در صدر برنامه‌های خود قرار دهیم.

به گفته شاعر:

هر که خواهد همنشینی با خدا گونشین اندر حضور اولیا
از حضور اولیاگر بگسلی تو هلاکی زانکه جزوی نه کلی
چون شوی دور از حضور اولیا در حقیقت گشته‌ای دور از خدا
ای دل آنجا رو که با تو روشنند و زبلاها مر تو را چون جوشنند
هر که با نار است او همسنگ شد در کمی افتاد و عقلش دنگ شد^(۱)

در روایتی امام سجاد علیه السلام می‌فرمایند:

«إِذَا جَمَعَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ الْأُولِينَ وَالْآخِرِينَ قَامَ مَنَادٌ فَنَادَى يَسْمَعُ النَّاسُ

فَيَقُولُ: أَيْنَ الْمُتَجَابِّونَ فِي اللَّهِ، قَالَ: فَيَقُومُ عُنُقَ مَنْ النَّاسُ فَيَقَالُ لَهُمْ:

إِذْهَبُوا إِلَى الْجَنَّةِ بِغَيْرِ حِسَابٍ، قَالَ: فَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ فَيَقُولُونَ: إِلَى

۱- لب لباب مثنوی، صفحه ۱۳۷.

أين؟ فيقولون: إلى الجنة بغير حساب، قال: فيقولون: فأَيُّ ضرب أنتم من الناس؟ فيقولون: نحن المتحابون في الله، قال: فيقولون: وأي شيء كانت أعمالكم قالوا: كنا نحَبُّ في الله ونبغض في الله قال: فيقولون: نعم أجر العاملين»^(١).

هنگامی که خداوند در روز قیامت اولین و آخرین را گرد می آورد، منادی، ندا می دهد به صورتی که همه می شوند، و می گوید: کجا هستید دوستاناران برای خدا؟ گروهی از مردم بر می خیزند و به آنان گفته می شود: بدون حساب به بهشت بروید. فرشتگان با آنان روبرو می شوند و می گویند: به کجا می روید؟ آنان می گویند: بدون حساب به سوی بهشت می رویم، فرشتگان به آنان می گویند: از کدام گروهی از مردم هستید؟ می گویند: ما دوستاناران برای خدا هستیم، فرشتگان می گویند: اعمال شما در دنیا چه بود؟ می گویند: ما برای خدا دوست می داشتیم و برای خدا دشمن می داشتیم. فرشتگان می گویند: چه خوب است، اجر و پاداش شما.

حضرت امام صادق عليه السلام می فرمایند:

«إِنَّ الرَّجُلَ لِيُحِبَّكُمْ وَمَا يَعْرِفُ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ فَيَدْخُلُهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ بِحَبِّكُمْ وَإِنَّ الرَّجُلَ لِيُبْغِضَكُمْ وَمَا يَعْرِفُ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ فَيَدْخُلُهُ اللَّهُ بِبِغْضِكُمُ النَّارَ»^(٢).

شخصی شما را دوست می دارد و نمی داند شما بر چه عقیده ای هستید و خداوند به خاطر اینکه او شما را دوست دارد وی را به بهشت می برد و فردی دیگر شما را دشمن می دارد و نمی داند شما بر چه عقیده ای هستید و خداوند به خاطر دشمنی او با شما وی را به جهنم می برد.

١- کافی جلد ٢، صفحه ١٢٦.

٢- کافی، جلد ٢ صفحه ١٢٦.

در روایتی دیگر حضرت امام باقر علیه السلام می فرمایند :

«إذا أردت أن تعلم أن فيك خيراً فانظر إلى قلبك، فإن كان يحب أهل طاعة الله ويبغض أهل معصيته ففك خير والله يحبك وإن كان يبغض أهل طاعة الله ويحب أهل معصية فليس فيك خير والله يبغضك والمرء مع من أحب»^(۱).

اگر می خواهی بدانی که در تو خیری وجود دارد به قلب خود نظر کن ، اگر نیکوکاران را دوست می دارد و گناهکاران را دشمن می دارد ، در تو خیر است و خداوند تو را دوست می دارد و اگر نیکوکاران را دشمن می دارد و گناهکاران را دوست می دارد ، در تو خیری نیست و خداوند تو را دشمن می دارد . به درستی که هر کس با دوست دار خود همراه است .

حضرت امام رضا علیه السلام می فرمایند :

«فلو أن رجلاً تولّى حبراً لحشره الله معه يوم القيامة»^(۲).

اگر فردی از شما سنگی را دوست بدارد خداوند در روز قیامت وی را با آن سنگ محشور می کند .

اکنون که روشن شد ، دوست داشتن تأثیر بسزایی در سعادت و شقاوت فرد دارد ، باید بسیار مراقب باشیم و کسانی را دوست داشته باشیم که دوستی و محبت ما به آنها موجب رستگاری ما گردد . بنابر فرمایش حضرت امام رضا علیه السلام در روز قیامت هر کس با محبوب خود محشور می شود ، پس شایسته است که حضرات معصومین علیهم السلام و اولیای الهی را دوست داشته باشیم ، تا

۱- کافی ، جلد ۲ صفحه ۱۲۷ .

۲- امالی شیخ صدوق رحمته الله علیه ، صفحه ۱۹۳ .

لا اقل دوستی آنان عليهم السلام در روز قیامت موجب دستگیری و شفاعت ما گردد.

کوتاه‌ترین راه محبت دوستان فدا

سرّ تأکید فراوان بر دوستی برای خدا و دشمنی برای خدا در ادبیات دینی این است که این راه، کوتاه‌ترین و مهم‌ترین راه برای تهذیب و کمال نفس است.

گاهی نوادری از آدمیان از طریق برهان و استدلال به نتیجه‌ای می‌رسند، و به حقیقت عقاید اسلام پی می‌برند. اما این راه و روش، روشی سخت و صعب می‌باشد و همگان نمی‌توانند این مسیر را طی کنند و در صورت پیمودن این مسیر، شاید به نتیجه‌ای صحیح و مطلوب دست نیابند، لذا به محبت اولیای الهی تأکید فراوان شده است. به گفته شاعر:

گر در سرت هوای وصالست حافظا باید که خاک درگه اهل نظر شوی^(۱)
رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم نیز پاداشی برای رسالت جز محبت خاندان خود عليهم السلام نمی‌خواهد، در قرآن کریم آمده است:

﴿ قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى ﴾^(۲).

بگو برای آن کار از شما مزدی نمی‌طلبم مگر دوستداری در حق نزدیکان.

تمام پیام انبیاء عليهم السلام در رسالت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم خلاصه شده است و تمام رسالت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم در محبت به اهل بیت عليهم السلام خلاصه شده است. روایات فراوانی در محبت اهل بیت صلی الله علیه و آله و سلم وجود دارد. آنان عليهم السلام اولیا و

۱- دیوان حافظ.

۲- سوره شوری، آیه ۲۳.

دوست‌داران راستین ذات اقدس پروردگار هستند و دوستی آنان سعادت اخروی را برای ما به ارمغان می‌آورد.

رسول الله ﷺ می‌فرماید:

«فاطمة بضعة مني من آذاها فقد آذاني ومن أحبها فقد أحبني»^(۱).

فاطمه عليها السلام پاره تن من است هرکس ایشان را آزار دهد مرا آزار داده و هرکس

ایشان را دوست داشته باشد مرا دوست داشته است.

در روایتی دیگر از رسول الله ﷺ نقل شده است که:

«حب علي إيمان وبغضه كفر»^(۲).

حب علی عليه السلام از ایمان است و دشمنی با ایشان کفر است.

در روایتی دیگر آمده است که عایشه می‌گوید: دیدم پدرم، ابوبکر به

چهره امیرالمؤمنین عليه السلام خیره شده است، علت را از او جویا شدم، ابوبکر

گفت: شنیدم رسول الله ﷺ فرمودند:

«النظر إلى وجه علي عبادة»^(۳).

نگریستن به صورت علی عليه السلام [عبادت] است.

با توجه به نکاتی که تاکنون بیان نمودیم روشن شد که دوستی خداوند

سبحان در گرو محبت و دوست داشتن اولیای راستین الهی است و آنان به جز

حضرات معصومین عليهم السلام نیستند، نکته دیگر آن که دوستی ائمه اطهار عليهم السلام

بهترین و نزدیک‌ترین راه برای رستگاری و سعادت اخروی است.

۱- شرح الاخبار جلد ۳، صفحه ۳۰ و از منابع اهل سنت: صحیح بخاری، جلد ۴ صفحه ۲۱۹.

۲- عیون اخبار عليه السلام، جلد ۱ صفحه ۹۲ و از منابع اهل سنت: ینابیع المودة، جلد ۱ صفحه ۱۷۳.

۳- مناقب، جلد ۳ صفحه ۶ و از منابع اهل سنت، تاریخ مدینه دمشق، جلد ۴۲ صفحه ۳۵۰.

ایمان و عمل دو بال تکامل

تقاضای دیگری که امام سجاد علیه السلام از خداوند متعال درخواست می‌نمایند، دوستی هر عملی است که ما را به خداوند سبحان نزدیکتر نماید. نکته حائز اهمیت در این درخواست این است که ایمان بدون عمل هیچ ثمره‌ای ندارد، نباید به این که ایمان داریم دل خوش باشیم، ایمان هنگامی برای صاحب آن نتیجه دارد که مقرون به عمل نیز باشد. در مورد همراهی ایمان با عمل روایات فراوانی ذکر شده است که به چند نمونه اشاره می‌نماییم.

امام صادق علیه السلام می‌فرماید:

«لَا إِيمَانَ إِلَّا بِعَمَلٍ»^(۱).

بدون عمل، ایمانی وجود ندارد.

امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرماید:

«يَمْتَحِنُ الرَّجُلُ بِفِعْلِهِ لِابْقَوْلِهِ»^(۲).

مرد با عمل او آزموده می‌شود نه با گفتار.

امام صادق علیه السلام می‌فرماید:

«مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ قَالَ: الْإِيمَانُ قَوْلٌ بِلَا عَمَلٍ»^(۳).

ملعون است، ملعون است کسی که بگوید: ایمان تنها به قول و سخن است نه با عمل.

۱- تحف العقول صفحه ۳۰۴.

۲- عیون الحکم و المواعظ صفحه ۵۴۹.

۳- بحار الانوار جلد ۶۹ صفحه ۱۹.

امیرالمؤمنین علیه السلام می فرماید:

«لاتجارة كالعمل الصالح»^(۱).

هیچ تجارتی مانند عمل صالح وجود ندارد.

جزا و پاداش الهی مترتب بر عمل است نه بر قول و سخن. معامله و تجارت با خداوند سبحان با ایمان همراه با عمل است. به عبارت دیگر قوام ایمان به عمل است، از طرف دیگر نیز عمل صالح باید با ایمان و نیتی خالص همراه باشد. در قرآن کریم نیز آیات فراوانی وجود دارد، که رستگاری را در گرو ایمان همراه با عمل صالح دانسته است، به عنوان نمونه به چند آیه در این زمینه اشاره می نماییم.

﴿وَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ﴾^(۲).

اما آنهایی که ایمان آوردند، و اعمال صالح انجام دادند، خداوند پاداش آنان را به طور کامل خواهد داد؛ و خداوند ستمکاران را دوست نمی دارد.

﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ﴾^(۳).

خداوند به آنها که ایمان آورده و اعمال صالح انجام داده اند، وعده آمرزش و پاداش عظیمی داده است.

﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبَىٰ لَهُمْ وَحُسْنُ مَآبٍ﴾^(۴).

۱- نهج البلاغه، کلمات قصار شماره ۱۱۳.

۲- سوره آل عمران آیه ۵۷.

۳- سوره مائده آیه ۹.

۴- سوره رعد آیه ۲۹.

آنها که ایمان آوردند و کارهای شایسته انجام دادند، پاکیزه‌ترین زندگی نصیب‌شان است و بهترین سرانجام‌ها.

﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا﴾^(۱).

مسئلاً کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده‌اند، خداوند رحمان محبتی برای آنان در دل‌ها قرار می‌دهد.

﴿فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ﴾^(۲).

آنها که ایمان آوردند و اعمال صالح انجام دادند، آمرزش و روزی پر ارزشی برای آنها است.

﴿فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ﴾^(۳).

اما کسانی که ایمان آوردند و اعمال صالح انجام دادند، پروردگارشان آنها را در رحمت خود وارد می‌کند، این همان پیروزی بزرگ است.

اعمال محبوب خداوند

اکنون که دانستیم نزد خداوند متعال ایمان به تنهایی ارزش ندارد و ما را به سعادت اخروی رهنمون نمی‌سازد و تنها ایمان مقرون به عمل صالح نتیجه بخش است، باید به شناسایی اعمال محبوب خداوند سبحان پردازیم.

امام سجاد علیه السلام در فراز فوق از خداوند متعال درخواست دوستی اعمالی

۱- سوره مریم آیه ۹۶.

۲- سوره حج آیه ۵۰.

۳- سوره جاثیه آیه ۳۰.

داشتند که ایشان را به مقام قرب الهی نزدیک تر سازد، لذا باید این اعمال را بشناسیم و در انجام آنها کوشا و جدی باشیم.

روشن است عملی ما را بیشتر به خداوند متعال نزدیک می سازد که نزد خداوند محبوب باشد.

اوامر الزامیة الهیة یعنی واجبات از اعمالی است که نزد خداوند متعال بسیار محبوب است، چرا که اگر عملی بیش از نماز، روزه و دیگر واجبات نزد خداوند سبحان محبوب بود، آن را بر بندگانش واجب می فرمود. بنابراین مصداق روشن عمل صالح، واجبات شرعیّه می باشد.

حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام می فرمایند:

«أقرب الناس من الأنبياء أعملهم بما أمروا به»^(۱).

نزدیکترین مردم به پیامبران علیهم السلام کسانی هستند که به آنچه امر شده اند در عمل پایبندتر باشند.

حضرت امام باقر علیه السلام می فرمایند:

«إن أقرب ما يكون العبد من الرب عز وجل وهو ساجد باك»^(۲).

نزدیکترین حالت بنده به خداوند، حالتی است که بنده در سجده و گریان باشد.

در روایتی دیگر حضرت امام رضا علیه السلام می فرمایند:

«أقرب ما يكون العبد من الله عز وجل وهو ساجد»^(۳).

هنگام سجده نزدیکترین حالت بنده به خداوند است.

۱- عیون الحکم و المواعظ صفحه ۱۲۰.

۲- کافی جلد ۲ صفحه ۴۸۳.

۳- کافی جلد ۳ صفحه ۲۶۵.

رسول الله ﷺ می فرمایند :

«ما يتقرب العبد إلى الله بشيء أفضل من السجود الخفي»^(۱).

بنده به سوی خدا با عملی بهتر از سجود پنهان (دور از چشم مردم)، نزدیک نمی شود.

مرحوم محقق آقا شیخ محمد حسین اصفهانی رحمته الله اهل تهجد و عبادت بود، ایشان برای یکی از شاگردان خویش نقل می کند که من دائماً در حرم مطهر امیرالمؤمنین عليه السلام بالای سر، سجده طولانی می کردم، یکی از روزها در حالت سجده، آقایی از کنار من گذشت و گفت: در برابر دیدگان مردم، سجده طولانی زیبا نیست.

امام صادق عليه السلام می فرمایند :

«إن العبد إذا أطال السجود حيث لا يراه أحدٌ قال الشيطان: واويلاً أطاعوا وعصيتُ وسجدوا وأبیت»^(۲).

هنگامی که بنده دور از چشم دیگران، سجده اش به درازا بینجامد، شیطان می گوید: واویلاً آنان اطاعت کردند و من نافرمانی و آنان سجده کردند و من سرپیچی.

ابن فهد حلی رحمته الله در کتاب شریف عُدَّة الداعی روایتی بدین مضمون از رسول الله ﷺ نقل می کند :

«إنه يفتح للعبد يوم القيامة على كل يوم من أيام عمره أربع وعشرون خزانة عدد ساعات الليل والنهار»

۱- وسایل الشیعه جلد ۵ صفحه ۲۹۶.

۲- ثواب الأعمال صفحه ۵۶.

برای هر فردی در روز قیامت در مقابل هر روز از روزهای عمرش بیست و چهار صندوقچه به تعداد ساعات شبانه روز باز می‌شود.

فخزانه يجدها مملوءة نوراً وسروراً فينالها عند مشاهدتها من الفرح والسرور مالو وزع على أهل النار لأدهشهم عن الإحساس بألم النار وهي الساعة التي أطاع فيها ربّه؛

صندوقچه‌ای لبریز از نور و شادمانی در برابر او قرار می‌گیرد و آن چنان از دیدن آن خوشحال و مسرور می‌شود که اگر آن شادمانی را بر اهل آتش تقسیم کنند، درد و عذاب آتش را دیگر احساس نمی‌کنند و آن صندوقچه از آن ساعتی است که در آن خداوند را اطاعت کرده است.

ثمّ يفتح له خزانه أخرى فيراها مظلمة منتنة مفزعة فينالها منها عند مشاهدتها من الفزع والجزع مالو قسّم على أهل الجنة لنقص عليهم نعيمها، وهي الساعة التي عصى فيها ربّه؛

سپس صندوقچه دیگری برای شخص باز می‌شود که سراسر تاریکی و بدبویی است، فرد هنگام مشاهده آن، چنان اندوهگین و منزجر می‌شود که اگر این حزن و زجر را بر بهشتیان تقسیم نمایند، همه آنان آزرده می‌شوند و آن مربوط به ساعتی است که در آن خداوند را نافرمانی کرده است.

ثمّ يفتح له خزانه أخرى فيراها خالية ليس فيها مايسرّه ولايسوءه وهي الساعة التي نام فيها أو اشتغل فيها بشيء من مباحات الدنيا فينالها من الغبن والأسف على فواتها حيث كان متمكناً من أن يملأها

حسنات ما لایوصف، ومن هذا قوله تعالى: ﴿ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ﴾^(۱)،^(۲).

سپس صندوقچه دیگری برای فرد باز می شود و آن را تهی می بیند، نه در آن چیزی است که موجب شادمانی او شود نه چیزی که موجب اندوه او گردد و آن ساعتی است که در آن خوابیده یا به امر مباحی پرداخته بوده است در این هنگام آن شخص احساس زیان کاری و اندوه می کند چرا که می توانسته است با نیکی و خوبی ها آن صندوقچه را لبریز کند. و این است معنای سخن خداوند متعال در قرآن کریم «آن روز تغابن است».

قیامت، نامهای گوناگونی دارد، یکی از نامهای آن روز تغابن است. مغبون کسی است که سرمایه ارزشمند عمر را از دست می دهد و در برابر آن چیزی دریافت نمی کند. در رابطه با روایت فوق می توان بیان کرد که هر کس با نیت تقرب می تواند، خوابیدن و عمل به مباحات را به گونه ای تبدیل به عمل صالح نماید.

هدایت، عمل محبوب خداوند

طلّاب محترم علوم دینی نیز از این نکته غافل نباشند، حال که به قم آمده اند و مشغول تحصیل شده اند، تحصیل علوم اهل بیت علیهم السلام برای آنان واجب عینی می باشد و پس از انجام واجبات مقرّب ترین عمل و محبوب ترین عمل نزد خداوند سبحان نشر معارف اسلامی و هدایت مردم می باشد. هنگامی که حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام برای تبلیغ اسلام به یمن می رفتند،

۱- سوره تغابن، آیه ۹.

۲- عدّة الداعي، صفحه ۱۰۳.

پیامبر اکرم ﷺ ایشان را بدرقه کرده و فرمودند :

«يا علي! لا تقاتلن أحداً حتى تدعوه وأيم الله لأن يهدي الله على يدك رجلاً خيراً لك مما طلعت عليه الشمس وغربت»^(۱).

یا علی [علیه السلام]! با هیچ کسی نبرد مکن ، مگر قبل از آن او را دعوت به اسلام کنی ، به خدا سوگند اگر خداوند به دست تو کسی را هدایت نماید برای تو بهتر است از آن چه خورشید بر آن طلوع و غروب کند .

خداوند متعال به حضرت موسی علیه السلام نیز فرمود :

«فلئن تردّ أبقاً عن بابي أو ضالاً عن فنيابي أفضل لك من عبادة مائة سنة صيام نهارها وقيام ليلها»^(۲).

اگر بنده ای فراری را به سوی من بازگردانی یا گم گشته ای را هدایت کنی ، برای تو بهتر است از یک سال عبادتی که در روزهای آن روزه بداری و در شبها به عبادت مشغول باشی .

خلاصه سخن آن که تحصیل علوم حضرات اهل بیت علیهم السلام و هدایت مردمان ، برای روحانیون محبوب تر است نزد خداوند از نماز و روزه مستحبی . انشاء الله خداوند متعال همه ما را به وظایفمان آشنا نماید و توفیق عمل به آن را به ما عطا کند .

«والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته»

۱- کافی جلد ۵ صفحه ۲۸ .

۲- منیة المرید صفحه ۲۱۶ .

در روایتی دیگر آمده است که عایشه می‌گوید: دیدم پدرم، ابوبکر به چهره امیرالمؤمنین علیه السلام خیره شده است، علت را از او جویا شدم، ابوبکر گفت: شنیدم رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: «النظر إلى وجه عليّ عبادة» (نگریستن به صورت علی علیه السلام عبادت است). با توجه به نکاتی که تاکنون بیان نمودیم روشن شد که دوستی خداوند سبحان در گرو محبت و دوست داشتن اولیای راستین الهی است و آنان به جز حضرات معصومین علیهم السلام نیستند، نکته دیگر آن که دوستی ائمه اطهار علیهم السلام بهترین و نزدیک ترین راه برای رستگاری و سعادت اخروی است. (صفحه ۱۵ از همین جزوه)

www.yasrebi.ir

پست الکترونیک: info@yasrebi.ir

محل برگزاری جلسات:

چهار راه شهدا - خیابان معلم - کوچه معلم ۱۴ - پلاک ۸

تلفن ۷۷۳۲۳۶۷ و ۷۷۴۹۱۶۰ - نمابر ۷۷۴۳۹۱۹

